

УДК 37.02:372.8.(477)

КОНФЛІКТОЛОГІЧНА СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІОНОМІЧНОЇ СФЕРИ В ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇНАХ

Браніцька Тетяна Ромуальдівна
м.Вінниця

У статті досліджуються особливості конфліктологічної підготовки майбутніх фахівців соціономічної сфери. Розглядаються критерії викладання психолого-педагогічних дисциплін в університетах європейських країн, зокрема, у Франції та Польщі, що може бути творчо використано у вітчизняній практиці професійної підготовки майбутніх фахівців соціономічних професій.

Ключові слова: конфліктологічна складова, майбутні фахівці соціономічних професій.

Постановка проблеми та її актуальність. Інтеграція системи освіти різних держав у світовий освітній простір нині є одним із важливих соціальних і культурних завдань, що стоять перед світовим співтовариством.

Якісно нові вимоги, котрі висуваються нині до підготовки майбутніх фахівців соціономічної сфери, стосуються їхніх професійних знань, вмінь і навіть особистісних якостей. Враховуючи важливість цих аспектів, у структуру підготовки фахівця соціономічних професій обов'язково має бути включена конфліктологічна складова, що визначає особливу спроможність зберігати ефективність професійної діяльності.

Аналіз попередніх публікацій. Увагу багатьох українських науковців привертають досягнення та модернізація освітньої діяльності у сфері професійної підготовки педагогів Європейських країн (Н.Авшенко, О.Безпалько, І.Зверева, З.Кияниця, В.Кузьмінський, О.Мартинів, Т.Логвиненко, В.Поліщук, Л.Пуховська, М.Синенко, О.Пришляк, А.Соколова та ін.). У сучасній вітчизняній педагогіці польська система освіти стала об'єктом дослідницької уваги Н.Абашкіної, А.Василіюк, Л.Гриневич, Г.Зеленько, С.Когут, Н.Ничкало, С.Сисоєвої, М.Сметанського, І.Шемпрых.

Реформуванню й деяким аспектам розвитку французької системи професійної підготовки майбутніх учителів присвячено дисертації О.Голотюк (2007), Г.Лещук (2009), В.Лашчкіної (2009), О.Романенко (2007) [8].

Метою статті є вивчення досвіду підготовки майбутніх фахівців соціономічної сфери, зокрема конфліктологічної складової в університетах Франції та Польщі.

Виклад основного матеріалу. Пріоритетним напрямом розвитку системи вищої освіти у Франції та Польщі була й продовжує залишатися соціономічна сфера. Так, у Франції підготовку фахівців соціономічних професій нині здійснюють 428 навчальних закладів.

У різних країнах підготовка професійних психологів розрізняється за тривалістю, структурою і змістом освіти. У Європі, наприклад, в одних країнах звичайний період психологічної освіти становить 5 років, в інших – 6 років. Однак у багатьох країнах потрібно більший, ніж звичайно, період для того, щоб реально завершити психологічну освіту. Це пов'язано, насамперед, з тим, що в цих країнах студенти мають можливість самостійно регулювати навчальне навантаження і темпи вивчення психології [4, 203].

У Франції існує диференційована багаторівнева система соціальної освіти, яка базується на ранній професійній орієнтації, що починається, як правило, ще на рівні загальноосвітньої школи – ліцею у формі профілювання.

Система підготовки фахівців соціальної сфери в цій країні є наскрізною і побудована за принципом неперервної освіти, що, з одного боку, дозволяє фахівцям постійно вдосконалювати свої професійні вміння та підвищувати рівень кваліфікації, а з іншого – дає можливість оволодіти новими спеціальностями на основі вже отриманих дипломів, а також дозволяє підприємствам контролювати рівень професійної компетентності своїх працівників [6, с.87].

У Франції приділяється значна увага питанням включення конфліктологічної складової у підготовку кваліфікованих спеці-

алістів соціономічної сфери як одного з напрямів професійної освіти. Зокрема, конфліктологічна компетентність розглядається як складне особистісне утворення, що формується упродовж навчання майбутнього фахівця.

Середню спеціальну освіту у сфері соціальної діяльності надають школи і регіональні інститути соціальної роботи. Більшість шкіл пропонує навчання за однією спеціальністю, навчальні курси яких суттєво відрізняються за змістом та тривалістю, зберігаючи схожість у поділі на теоретичну і практичну підготовку.

Період професійної підготовки триває: 3 роки – на спеціальності помічників соціальної служби, сімейних радників, соціальних аніматорів та спеціальних експертів навчання; 2 роки – на спеціальності дошкільних соціальних педагогів і персоналу дитячого садка; 8 місяців – для жінок-домогосподарок. Вища освіта соціальних працівників має два щабля: вища професійна освіта першого та другого циклу, який, у свою чергу, має два рівні. Причому навчання другого циклу є доступним особам, які мають вищу професійну освіту першого циклу і щонайменше трирічний професійний досвід діяльності в галузі соціальної роботи. Саме наявність диплома, що засвідчує підготовку II циклу вищої освіти, надає можливість його власникові претендувати на адміністративні посади та кар'єрне зростання.

Основними нормативними документами, що визначають зміст та напрями соціальної освіти у Франції, є Кодекс освіти, Кодекс соціальної діяльності і сім'ї, Національна та регіональні схеми соціальної освіти, програми професійної підготовки фахівців соціальної сфери з різних спеціальностей. Підготовка соціальних працівників у Франції відбувається значною мірою на рівні середньої спеціальної і вищої освіти. Переважна кількість навчальних закладів належить до недержавного сектору – до 3/4 студентів навчається саме в них [8, 68].

Державні навчальні заклади почали здійснювати підготовку фахівців для соціальної сфери порівняно недавно, становлять лише 1/5 від загальної кількості установ соціальної освіти й представлені загальноосвітніми й професійними ліцеями, університетами, університетськими технологічними інститутами. Державні заклади освіти, на відміну від приватних, відкривають можливість для здобуття окрім початкової, середньої професійної та вищої професійної освіти I та II циклів, ще й вищою освітою III циклу. Загалом, навчальні заклади у Франції щороку приймають на навчання за різними соціальними спеціальностями 50 000 студентів [7, с.207].

Програма професійної підготовки включає інваріантну та варіативну частини, що охоплюють теоретичне та практичне навчання. Інваріантна частина включає блоки обов'язкового вивчення, мета яких полягає в ознайомленні студентів з основами професійної діяльності, формуванні у них знань про основні групи та потреби клієнтів, вмінь і навичок професійної діяльності та спілкування. Варіативна частина дозволяє навчальним закладам вносити у програму зміни відповідно до специфіки соціальної роботи у регіоні та попиту на фахівців різних соціальних спеціальностей. На навчальні дисципліни за вибором навчального закладу припадає близько 20% обсягу навчального часу [2, с.105].

На відміну від вітчизняної системи соціальної освіти, що спрямована на підготовку фахівця широкого профілю з акцентом на теоретичні знання, навчальні заклади Франції готують працівників вузької спеціалізації [4, с.82]. Так, програми професійної підготовки асистентів соціальних служб Франції містять значно меншу кількість дисциплін загальноосвітньої, гуманітарної, соціально-економічної і фундаментальної підготовки, зосереджуючись на фахових та спеціальних дисциплінах і відводячи більше половини навчального часу під практичне навчання, що є абсолютно протилежним від вибору передбачених навчальними планами дисциплін за якими здійснюється підготовка соціальних працівників в Україні.

Вузька спеціалізація соціальних працівників у Франції розвивається у трьох основних напрямках – соціальне асистування (*l'assistance sociale*), спеціалізоване виховання (*l'education specialisee*), анімація (*l'animation*).

Базовими предметами підготовки є такі дисципліни: структура інститутів соціальної роботи; соціальна економіка; соціальне середовище; відношення між людьми; здоров'я, гігієна та медично-соціальний захист населення. У цілому вони відповідають вітчизняним дисциплінам «Соціологія», «Психологія», «Етика», «Педагогіка», «Право» тощо. Основною дисципліною для вивчення є «Теорія і практика соціальної служби» – інтегрований курс, що забезпечує зв'язок між різними навчальними дисциплінами.

Професійна підготовка майбутніх фахівців соціальної сфери у Франції відбувається за декількома етапами або рівнями професійної освіти, де п'ятий є найнижчим, а перший – найвищим [12].

Зважаючи на вищезазначені аспекти, варто звернути увагу на підготовку РПССЕ – фахівця соціальної сфери, який здійснює інформування та консультування окремих осіб, груп і сімей з метою вирішення їх повсякденних проблем і таким чином запобігає соціальному виключенню у всіх його формах. Саме таке визначення було дане цій спеціальності у постанові від 9 травня 1973 р., якою був упроваджений відповідний диплом III рівня (DECESF).

Професійна підготовка РПССЕ здійснюється в два етапи. Перший етап – два роки навчання після бакалаврату – підготовка, що веде до отримання свідоцтва про вищу освіту у галузі соціальної та сімейної економіки (BTS). Другий етап – один рік навчання після BTS, що веде до отримання DECESF. Як свідчить статистика, чимало випускників після отримання BTS працюють викладачами дисципліни «Соціальна та сімейна економіка» в ліцеях.

Теоретичне навчання на рівні DECESF передбачає вивчення фундаментальних і фахових навчальних блоків. Зокрема, блок «Психологія» та «Педагогіка» покликані сформувати у майбутніх фахівців знання про психолого-педагогічні основи соціальної роботи, структуру особистості; розвинути навички аналізу міжособистісних стосунків і типів патологічної поведінки. Ці навчальні блоки мають тісний взаємозв'язок із забезпеченням конфліктологічної компетентності як складової конфліктологічної культури, що формує у майбутнього фахівця здатність аналізувати конфліктну ситуацію, виділяти її структурні компоненти, прогнозувати подальший розвиток конфлікту, здійснювати планування власних дій на основі оцінки своїх інтелектуальних якостей.

Наступний блок включає у себе дисципліни «Економіка», «Соціальна сімейна економіка», у рамках яких студенти ознайомлюються з економічним устроєм суспільства, механізмами управління різними типами соціальних служб, принципами формування та розподілу бюджетних коштів. Фахові навчальні блоки «Соціальна діяльність та інституції», «Методи втручання радника з питань соціальної та сімейної економіки» надають студентам знання про напрями соціальної політики і потреби клієнтів, ознайомлюють зі змістом і технологіями професійної діяльності і передбачають поглиблене вивчення дисциплін, що входили в програму рівня BTS, частиною базової підготовки якого безпосередньо являється конфліктологічна складова.

Одна з провідних у соціальній сфері – професія спеціалізованого вихователя, що представлена найбільшою кількістю фахівців – 55 000. СВ фактично відповідає соціальному педагогу в Україні, тому вивчення досвіду Франції в галузі підготовки цих фахівців є, безсумнівно, дуже цікавим для нас.

У Франції близько 50 навчальних центрів здійснюють підготовку спеціалізованого вихователя. Після реформування у 1990 р. їхня підготовка триває три роки з відривом від виробництва, або чотири роки без відриву від виробництва. Перед абітурієнтами ставиться ряд вимог, що стосуються як їх загальноосвітнього та професійного рівнів підготовки, так і особистісних якостей. Майбутній спеціалізований вихователь має вміти працювати у команді, мати високий творчий потенціал, бути комунікабельним і тактовним, володіти високою етичною та конфліктологічною культурою. Кандидат на підготовку повинен мати ступінь бакалавра чи рівноцінний йому, або ж успішно скласти рівневий екзамен. Лише після цього претендент допускається до відбіркових іспитів.

Трьохрічний період підготовки спеціалізованого вихователя

включає 1450 годин теоретичного навчання, розподіленого на 8 навчальних блоків. Наглядним прикладом є НБ 7 «Загальна професійна культура» (160 год.), котрий формує у студентів уявлення про сучасний стан соціальної сфери загалом та спеціалізованого виховання, зокрема, розвиває навички теоретичного та практичного застосування педагогічних технологій залежно від професійної ситуації [6, с.117].

Професійна підготовка радників з орієнтації - психологів (фр. *Le conseiller d'orientation-psychologue* (C.O.P.) у Франції здійснюється в університетських інститутах підготовки вчителів (фр. *Institut universitaire de formation des maitres* (I.U.F.M.) або в національному центрі дистанційної освіти (фр. *Centre national d'enseignement d distance* (C.N.E.D) [10].

Радник з орієнтації-психолог знаходиться в підпорядкуванні директора Центру інформації й орієнтації. Він допомагає учням колегів та ліцеїв вирішувати свої проблеми як у навчальному (вибір класів, дисциплін, що відповідають смакам і здібностям), так і в психологічному та сімейному планах. Він працює в Центрі інформації й орієнтації, але дає консультації учням безпосередньо в навчальних закладах. Радник з орієнтації - психолог надає інформацію про наявні професії й можливі освітні маршрути і, таким чином, бере участь у розробці й реалізації індивідуальних шкільних та університетських, професійних проектів учнів і студентів.

Важливе значення має конфліктологічна компетентність радника з орієнтації-психолога, котра формується під час вивчення дисциплін «Соціологія», «Психологія», «Етика», «Педагогіка» «Соціальна психологія», «Конфліктологія» у ВНЗ, і передбачає здатність до розпізнавання ознак конфлікту, наявність навичок організації взаємодії його учасників для утримання протиріччя в руслі продуктивного вирішення, а також вміння проєктувати конфлікти, необхідні для досягнення навчальних результатів, створювати їх в ситуаціях навчальної взаємодії. Адже працюючи в Центрі інформації й орієнтації, він також надає консультативну допомогу випускникам, які через різні причини не досягли певного освітнього рівня, тобто не отримали свідоцтво про закінчення навчання. Радник з орієнтації-психолог може працювати в різних службах Міністерства національної освіти, Міністерства вищої освіти й наукових досліджень, молоді та спорту, у державних закладах, що підпорядковуються їм.

Упродовж першого року навчання УІПВ (Університети інституту підготовки вчителів) готують до складання конкурсних іспитів на право викладання у французьких навчальних закладах. Відповідно до обраної педагогічної спеціалізації претенденти беруть участь у конкурсному іспиті для того, щоб виконувати функції радника з орієнтації-психолога (фр. *Concours de conseiller d'orientation-psychologue* (C.O.P.) [10].

Багаторівневість соціальної освіти у Франції дозволяє забезпечити неперервність освіти, полегшити мобільність студентів при переході з одного рівня на інший, що краще сприяє формуванню не лише професійної, а й конфліктологічної культури та підвищує суспільний попит на фахівців соціальної сфери як представників соціономічних професій.

Розглядаючи різні підходи науковців до розуміння суті підвищення професіоналізму у контексті сучасних освітніх систем у Польщі, можна помітити, що там є пріоритетність духовно-моральної сфери з орієнтацією на особистість людини як основну цінність. Виходячи з цього, особливе місце у системі підготовки випускників ВНЗ займає проблема успішної підготовки майбутніх фахівців соціономічних професій до здійснення професійної діяльності.

Важливим чинником конфліктологічної навички та вміння, котрі повинні формуватися в навчальному процесі. Адже метою навчання має бути не лише засвоєння цих знань та вмінь, а й вироблення активної позиції в конфлікті, формування професійного типу мислення (рефлексивності, методологічності, креативності, саногенності), соціальної компетентності та соціального інтелекту.

Відповідно до чинного законодавства в Польщі психологом може бути тільки людина, яка завершила одну п'ятирічну ступінь магістра в галузі психології.

Психологія є однією з небагатьох наук, що не підпадають під так звану Болонську систему (двоступеневу). Згідно з положеннями Закону про професію психолога і професійне самоврядування 8 червня 2001 право займатися професією мають ті, хто після закінчення університету отримали психологічно-професійний довід.

Навчання студентів проводяться на кількох державних університетах у Польщі, кращі з яких (з точки зору академічної позиції, сили і дружній дослідження персоналу) є Варшавський університет у Варшаві, Ягеллонський університет у Кракові, університет А. Міцкевича у Познані, Гданський університет. Також навчання проходить і у приватних школах психологічних наук.

Дослідження в галузі психології діляться на базові частини (обов'язкова для всіх студентів) і спеціалізації (класи вибраної спеціалізації навчання, обов'язкові і факультативні).

У перший рік навчання переважають загальноосвітні предмети, такі, як: біологічні основи поведінки, філософія, введення в психологію, історія психологічної думки, логіка, методологія. Протягом наступних двох років навчання вводяться спеціальні дисципліни з конкретних питань психології: когнітивна психологія, розвитку, індивідуальні відмінності, психологічна діагностика, а також статистика і психометрія. У наступні роки студенти мають можливість вибору спеціалізації, кількість та охоплення яких відрізняються в залежності від університету. Серед знань, необхідних для розвитку конфліктологічної культури, є знання з психології дітей і молоді та знання з психології організації та управління. У спеціалізації на додаток до лекцій і вправ студенти часто використовують свій додатковий матеріал.

У країнах Європи як природний шлях розвитку креативного мислення особистості, що відіграє принципову роль не тільки в мистецькій діяльності, а й, у першу чергу, формує досвід конструктивного розв'язання завдань практичної діяльності, що є важливим для фахівця в умовах сучасного ринку праці розглядається музична освіта.

Підхід до підготовки вчителя музики в Польщі включає в себе формування і розвиток цілісної конфліктологічної культури фахівця як спеціального завдання, що покликане потребою нового бачення художнього виховання учнів як формування практичного досвіду і емоційно-естетичної сфери особистості.

Для реалізації цієї мети, польські навчальні заклади, як дер-

жавні, так і недержавні впроваджують нові спеціальності, оновлюють навчальні плани, зокрема для студентів напряму підготовки «Педагогіка» введено інтегровану спеціальність «Художня освіта». Предмети в навчальному плані розподілено на чотири цикли. Нам цікавий другий, базовий цикл, де окрім спеціалізованих предметів, вивчаються: «Вступ до психології», «Психологія розвитку особистості», «Соціологія виховання», «Соціальна педагогіка», «Педагогіка праці» [1, с.37].

Отже, можна говорити про те, що підготовка майбутніх фахівців художньої сфери (у тому числі вчителів музики) у вищих навчальних закладах Польщі передбачає підвищення рівня їхньої конфліктологічної та психологічної компетентності, котра досягається введенням у навчальний процес ряду вищезазначених предметів, які відсутні у програмі підготовки фахівців цього напряму в Україні. Створюються успішні умови для особистісного професійного зростання вчителя музики, збагачення творчого досвіду, що передбачає здатність ефективно взаємодіяти з іншими людьми, досягати консенсусу, запобігати і розв'язувати проблемні й конфліктні ситуації на засадах гуманності, толерантності, відповідальності, співпраці.

В Україні аналіз змісту навчально-виховного процесу у ВНЗ свідчить, що серед вчителів музики. Отже, варто опиратися на досвід сусідньої держави – Польщі, яка завдяки введенню низки психологічних дисциплін змогла уникнути проблем у підготовці професійно компетентних педагогічних кадрів та підвищила рівень їхньої конфліктологічної культури.

На сучасному етапі основними завданнями процесу розвитку системи соціальної освіти у Франції та Польщі є такі: сприяння взаємопроникненню різних рівнів підготовки в галузі соціальної роботи, визнання професійних компетенцій, розробка нових механізмів доступу до різних рівнів соціономічної освіти, перегляд побудови й організації підготовки в галузі соціальної роботи, сприяння подальшому розвитку напрямів соціальної освіти.

Встановлено, що важливим елементом системи професійної підготовки фахівців соціальної сфери Франції та Польщі на сучасному етапі є вдосконалення та підтримання високого рівня загальної компетенції фахівців соціальної сфери, узгодження попиту та пропозиції на фахівців різних соціальних спеціальностей. Це можливе завдяки включенню конфліктологічної складової в підготовку кваліфікованих фахівців соціономічної сфери.

Література та джерела

1. Вуттке Є. Структура підготовки студентів педагогічного напряму зі спеціальності «Художня освіта» / Є.Вуттке, М.Кіссель // Імідж сучасного педагога. – 2006. – № 5-6. – С.34-39
2. Гурье Л.И. Система подготовки социальных работников во Франции / Л.И.Гурье // Обучение социальной работе: состояние и перспективы: материалы Международных Конгрессов Школ Социальной работы / под ред. В.Г.Бочаровой. – М., 1997. – С.104-115
3. Інтегровані соціальні служби: теорія, практика, інновації: навч.-метод. комплекс / Безпалько О.В., Зверева І.Д., Кияниця З.П., Кузьмінський В.О.; [за заг. ред. І.Д.Зверєвої, Ж.В.Петрочко]. – К. : Фенікс, 2007. – 528 с.
4. Карандашев В.Н. Психология: Введение в профессию / В.Н.Карандашев. - М.: Смысл, 2000. – 288 с.
5. Ковчина, І. М. Сучасні технології соціальної роботи за рубежом : навч. метод. посібник / І.М.Ковчина. – К., 2001. – 95 с.
6. Лещук Г.В. Система професійної підготовки фахівців соціальної сфери у Франції: дисс. кандидата пед наук: спец.13.00.04 «теорія і методика професійної освіти» / Лещук Галина Василівна. – Тернопіль, 2009. – 389 с.
7. Поліщук В.А. Соціальна робота: підручник / В.А.Поліщук, О.П.Бартош-Пічкач, Н.М.Горішна, Г.В.Лещук, О.Ю.Пришляк /за ред. Ничкало В.А. – Тернопіль, «Збруч», 2010. – 426 с.
8. Романовська Л.І. Система підготовки фахівців з соціальної роботи за кордоном на прикладі розвинених країн / Романовська Л.І. // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. – 2013. – №3. – С.68-69.
9. Харченко Т.Г. «Керівництво з підготовки вчителів» як інструмент індивідуалізації педагогічної освіти в сучасній Франції / Т.Г.Харченко // Освіта та педагогічна наука. – 2013. – №5-6 (160-161). – С.30-37
10. Харченко Т.Г. Професійна підготовка вчителів початкової та середньої шкіл у сучасній Франції / Т. ГХарченко. – 2007 р. – 157 с.
11. Schema national des formations sociales 2001-2005. – Paris : GNI, 2001. – 123 p.
12. Les métiers du social. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: 20.02.2006: <http://www. ash.tm.fr/front/metiers.php.> – Загол. з екрану. – Мова фр.

Наличие в структуре подготовки будущих специалистов социономических специальностей конфликтологической составляющей определяет особую способность сохранять эффективность профессиональной деятельности. В статье исследуется опыт теоретической и практической подготовки будущих специалистов социономической сферы в университетах европейских стран. В частности проведено изучение конфликтологической составляющей как influential фактора в процессе подготовки таких специалистов во Франции и Польше.

Ключевые слова: конфликтологическая составляющая, социономических профессии, будущие специалисты.

Training of future experts of socioeconomic specialties with conflictological component defines the special ability to conserve efficiency of professional work. In this article the experience of theoretical and practical training of future experts of socioeconomic spheres in higher educational establishments of the European countries has been considered. In particular the study of conflictologic as a component of influential factor on the course of training of such experts in France and Poland has been made.

Key words: conflictological component, socioeconomic trades, the future experts.